

เฟิร์นข้าหลวงหลังลาย

เฟิร์น เป็นพันธุ์ไม้ซึ่งต่างไปจากบรรดาพันธุ์ไม้ทั่ว ๆ ไป แม้ใบจะมีสีเขียวแต่ก็ไม่มีการผลิตดอกออกผล จึงไม่มีการขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด กลไกในการขยายพันธุ์ของเฟิร์นแตกต่างไปจากพืชทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ มี**ผงละเอียดสีน้ำตาลหรือสีน้ำตาลซึ่งเรียกกันว่า"สปอร์"จับกลุ่มกันอยู่ด้านใต้ของใบ** กลุ่มสปอร์อาจมีลักษณะเป็นดวงกลม ๆ กระจายอยู่ทั่ว ๆ ไป บ้างก็รวมกันเป็นแนวยาว และบ้างก็รวมตัวกันตามริมใบด้านใต้ สุดแล้วแต่ละชนิด

สปอร์ของเฟิร์นจะเกิดหลังจากใบมีอายุมากพอสมควร หลังจากสปอร์แก่ได้ที่ จะปลิวไปตามกระแสลมหรือกระจายลงบนพื้น ถ้าตกลงตรงที่ซึ่งมีสภาพแวดล้อมเหมาะสมโดยเฉพาะมีความชุ่มชื้นสูงและมีอุณหภูมิพอเหมาะก็จะงอกได้ แต่ถ้าพิจารณาในรายละเอียดจะพบว่า ยังไม่งอกเป็นต้นเฟิร์นโดยตรง โดยที่ช่วงแรกจะแยกเป็นตัวผู้กับตัวเมีย อาศัยความชื้นสูงช่วยทำให้ผสมกัน แล้วจึงจะงอกเป็นต้นเฟิร์นเล็ก ๆ อีกชั้นหนึ่ง

เฟิร์นเป็นพันธุ์ไม้ในกลุ่มซึ่งทางพฤกษศาสตร์เรียกว่า **โพลีพอดiaceae (POLYPODIACEAE)** มีมากมายหลายรูปลักษณะที่ผู้สนใจเริ่มต้นจากจุดไหนก็ได้ ธรรมชาติของเฟิร์นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่มีความชุ่มชื้นค่อนข้างสูง ทั้งที่พื้นดินและในอากาศ บางชนิดก็ต้องการอุณหภูมิค่อนข้างเย็นเล็กน้อย หากผู้สนใจนำมาปลูกในสภาพซึ่งถูกใจพันธุ์ไม้แต่ละชนิดย่อมเจริญงอกงามได้ดี อีกทั้งยังสามารถขยายพันธุ์ได้เองอย่างเป็นธรรมชาติด้วย

ธรรมชาติมีความเป็นมาบนพื้นฐานความจริงอย่างต่อเนื่องกันเป็นเวลานานโดยที่ทุกสิ่งมีการปรับตัวอย่างสอดคล้องกันด้วยเหตุและผลเป็นกระบวนการ แม้มนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งซึ่งรวมอยู่ด้วย ถ้าใครคิดฝันยอมส่งผลย้อนกลับมาทำลายตัวเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ทัน และสิ่งที่ปราณาก็ไม่อาจเป็นไปได้อย่างมั่นคงด้วย ดังนั้นก่อนที่จะจะคิดทำอะไรขอให้**"เอาใจเขาใส่ใจเราหรือเอาใจเราใส่ใจเขา"**ให้ตัวเองเห็นได้ชัดเสียก่อน

เฟิร์นข้าหลวงหลังลาย เป็นเฟิร์นกลุ่มหนึ่งซึ่งอยู่ในสกุล **แอสเพลเนียม (Asplenium)** พบขึ้นอยู่ทั่ว ๆ ไปตามธรรมชาติในป่าชื้น เหาที่ประสบความสำเร็จของผู้เขียนผ่านพื้นมาแม้ว่าจะไม่มากนัก พบว่าพันธุ์ไม้ชนิดนี้อยู่ในสภาพธรรมชาติค่อนข้างกว้าง ตั้งแต่แดดค่อนข้างจัดไปจนถึงมุมซึ่งร่มมากสักหน่อย นอกจากนั้นยังพบขึ้นบนคอกไม้ บนพื้นก้อนหินใหญ่ ๆ และตามพื้นดินซึ่งมีใบไม้กิ่งไม้คลุมปกคลุมอยู่ เสมือนเป็นภาษาธรรมชาติที่บอกให้รู้ว่าสามารถปลูกได้ไม่ยาก

ที่เรียกกันว่า**"เฟิร์นข้าหลวงหลังลาย"** น่าจะมีเหตุผลมาจากการที่หลังใบแก่ มีอับสปอร์สีน้ำตาลหรือสีน้ำตาลซึ่งเป็นผงละเอียด เรียงตัวกันเป็นริ้วยาวออกจากสองด้านของเส้นกลางใบเป็นแนว ๆ เสมือนรอยถูกเขียน ตามประเพณีโบราณของไทยในสมัยก่อนซึ่งมีการลงโทษคนโดยการเขียนหลังด้วยหวาย

ภาพรวมของลักษณะเฟิร์นกลุ่มนี้ มีใบออกมาจากศูนย์กลางเสมือนเป็นรัศมีโดยรอบ หรืออาจกล่าวว่าเป็นดอก ๆ (ไม่ได้หมายความว่าความถึงดอกเช่นดอกไม้) แต่ปลูกประดับสวนในบ้านก็สวยงาม ไม่ว่าจะวางลงตรงชอกหินหรือปลูกไว้ตามคอกไม้ใหญ่ หากต้นยังเล็กอาจปลูกลงกระถางนำมาตั้งโต๊ะในบ้านหรือในสำนักงาน แม้ใช้เป็นของขวัญให้เพื่อน ๆ ก็น่ารัก

ต้นใหญ่อาจมีขนาดใบยาวกว่าหนึ่งเมตร ทั้งต้นอาจมีเส้นผ่าศูนย์กลางวัดจากปลายใบด้านหนึ่งถึงอีกด้านหนึ่งร่วมสองเมตรก็ได้ แต่เราอาจนำมาใช้เป็นต้นไม้ประดับได้ทุกขนาดตั้งแต่ขนาดเล็กจนถึงใหญ่ สุดแต่ว่าจะเหมาะสมกับสภาพอย่างไร แม้มีมุมบ้านเล็ก ๆ กระทั่งบริเวณหลังหรือหน้าห้องแถว

เฟิร์นข้าหลวงหลังลายมีหลายลักษณะ โดยเฉพาะลักษณะใบซึ่งมีพื้นเรียบ ยาวเรียวและปลายแหลม และบางชนิดริมใบหยิกเป็นคลื่นตลอดสองข้างความยาวของใบ ชนิดที่ใบเรียบบางครั้งก็เรียกกันว่า**"เฟิร์นรังนก"**

การปลูกเฟิร์นข้าหลวงหลังลายจากประสบการณ์ของข้าพเจ้า

เราคงไม่แยกหัวข้อว่า ภาชนะปลูกจะต้องชนิดนี้ วิธีปลูกและการปฏิบัติรักษาจะต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ใครจะขอเล่าจากประสบการณ์ซึ่งเรียนจากธรรมชาติของตนเอง ส่วนใครจะได้อะไรขอให้นำไปปรับใช้ตามเหตุและผลซึ่งแต่ละคนมีอยู่แล้ว

ระหว่างช่วงเดือนมิถุนายน - กรกฎาคม 2540 รายการศาลาริมสวน ของ **สถานีโทรทัศน์ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์** ได้นำเอาเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ **ชีวิตภายในบ้านกับต้นไม้** ซึ่งถ่ายทำจากต้นไม้ทั่วไป สานไปถึงบทบาทของ **เฟิร์นข้าหลวงหลังลาย** ภายในเรือนต้นไม้อหลังไม้ใหญ่ๆ ซึ่งอยู่อย่างผสมผสานกันจากหลายแง่มุม มาเผยแพร่ติดต่อกันถึงสองรายการ หลังจากแต่ละรายการจบลงก็ได้มีผู้สนใจโทรศัพท์มาหาผู้เขียนหลายราย ซึ่งแต่ละรายต่างก็ให้ความสนใจ **ไม่เพียงที่ต้นไม้เท่านั้น แต่เน้นที่ความลึกซึ้งให้สติแก่ผู้ที่สนใจหาความรู้และนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต** จึงใคร่ขอนำมากล่าวไว้ ณ ที่นี้

ผู้เขียนเป็นคนสนใจนำสิ่งต่าง ๆ แม้ต้นไม้ ซึ่งคนส่วนใหญ่มองข้ามด้วยความดูถูก โดยเฉพาะเห็นว่าเป็นของต่ำบ้าง ราคาถูกบ้าง มาลงมือปลูกและดูแลรักษาด้วยตัวเองอย่างมุ่งมั่น วันหนึ่งเมื่อประมาณกว่า 10 ปีมาแล้ว ระหว่างที่ไปเดินอยู่ในบริเวณตลาดต้นไม้กลางใจเมืองกรุงเทพฯ ๗. ได้ไปซื้อเฟิร์นข้าหลวงหลังลายซึ่งมีชาวบ้านนำจากป่ามาขายในราคาต้นละ 2 ถึง 3 บาท ขนาดต้นมีใบยาวประมาณ 20 ถึง 35 เซนติเมตร นำมาปลูกลงกระถางขนาดปากกว้างประมาณ 5 นิ้วฟุต ใช้อิฐมอดูบเป็นก้นขนาดโต 2 ถึง 3 เซนติเมตรเป็นเครื่องปลูก โดยใช้ก้อนที่ใหญ่กว่าใส่ลงไปไว้ชั้นล่าง ส่วนครึ่งบนใช้ก้อนขนาดเล็กกว่าและเอากาบมะพร้าวสับเป็นชั้นเล็ก ๆ คลุกลงไปด้วย ตั้งไว้ที่พื้นเรือนต้นไม้อซึ่งเหนือขึ้นไปมีกล้วยไม้ใส่กระถางบ้าง กระเช้าไม้สักบ้างแขวนอยู่บนราว

ในช่วงนั้นมีบางส่วนของพื้นเรือนยังปล่อยให้ดินเดิมไว้ บางส่วนก็มีซีเมนต์บล็อกปูไว้บ้าง ส่วนซึ่งยังเป็นดินก็นำเอากระถางมาคว่ำลงแล้วนำกระถางเฟิร์นตั้งไว้บนก้นกระถาง ปรากฏว่าต้นเฟิร์นได้นำน้ำเหลือจากกล้วยไม้ทุกวันทำให้โตวันโตคืน จนกระทั่งถัดมาถึงอีกช่วงหนึ่งจึงพบว่า ปลายใบเฟิร์นสูงโผล่ขึ้นมาระหว่างช่องของกระถางกล้วยไม้ซึ่งอยู่ด้านบน จนกระทั่งขึ้นมาถึงจุดหนึ่ง พอตีมีงานที่อื่นจึงมีคนขอยืมไปแสดง และก็ไม่ได้นำกลับมาคืน แต่ก็ทำให้รู้สึกว่าคุณมีโอกาสรู้ความจริงของคน จึงไม่สนใจอะไรให้ต้องเป็นทุกข์

ยังมีอีกสองสามต้นที่อยู่ภายในเรือนต้นไม้อและโตมากขึ้น จึงย้ายออกไปตั้งไว้ได้รวมต้นมะม่วงภายในบ้าน โดยที่ตรงนั้นตั้งมาหินไว้ นั่งเล่น ทำให้รู้สึกว่า ณ จุดนั้นมีความร่วมเย็นเป็นธรรมชาติสมบูรณ์มากขึ้น บางครั้งมีผู้มาเยือนก็ได้ใช้เป็นที่นั่งสนทนากันอย่างมีความสุข

ในขณะที่ของเดิมก็เติบโตยิ่งขึ้นเพราะเป็นสิ่งมีชีวิต และตัวเราเองก็มีชีวิตรวมทั้งมีวิญญาณความรักอยู่ในรากฐาน ดังนั้นแม้ว่าต้นไม้จะถูกย้ายออกไปไว้นอกเรือนแต่ด้วยความรู้สึกที่**"รู้ถึงคุณค่า"** จึงให้การดูแลรักษาเช่นปรกติ และยักรนำต้นไม้ชนิดอื่นไปอยู่เป็นเพื่อนร่วมด้วย ทำให้บรรยากาศมีความเป็นธรรมชาติมากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะรู้สึกว่า**"ไม่ว่าต้นไม้ใน เรือนหรือนอกเรือนก็คือต้นไม้เหมือนกัน"**

ถัดจากนั้นมา **คุณที่ระหงส์ สาคริก** ลูกชายคนที่สองซึ่งสนใจต้นไม้ด้วย ก็ได้นำเอาเฟิร์นข้าหลวงหลังลายซึ่งได้มาจาก **เนเธอร์แลนด์** ซึ่งเป็นเมืองฝรั่งตะวันตกมาปลูกไว้ เฟิร์นสายพันธุ์ที่นำมาใหม่ มีลักษณะริมใบเป็นคลื่นเล็กน้อยและแผ่นใบค่อนข้างกว้างกว่าของเก่า ก็นำมาตั้งไว้ได้รวมเขavnกล้วยไม้่อ แล้วก็โตวันโตคืนจนกระทั่งปลายใบโผล่พ้นขึ้นมาเหนือกระถางกล้วยไม้่อ นอกจากนั้นรัศมีใบโดยรอบยังแผ่ออกไปทั่วทิศ ทำให้ต้องช่วยกันอุ้มไปไว้กอมุมหนึ่งซึ่งด้านบนไม่มีกระถางกล้วยไม้ ทำให้เขาเจริญอย่างอิสระมากขึ้น

ในช่วงหลัง ๆ ผู้เขียนพินิจดินด้วยซีเมนต์บล็อกจนทั่ว เพื่อใช้พื้นที่ภายใต้ราวแขวนกล้วยไม้ตั้งต้นไม้อย่างอื่น และใช้ซีเมนต์บล็อกวางตั้งเรียงต่อกันเป็นขอบสองข้างซึ่งอีกด้านหนึ่งเป็นทางเดินเพื่อดูแลรักษา ส่วนเหนือขอบชั้นมาจะมีหลักไม้ปักไว้เป็นช่วง ๆ และปลายไม้ใช้ไม้หน้าหนึ่งนิ้วสี่เหลี่ยมตีเป็นราวยาวเพื่อให้ต้นและใบไม้ซึ่งตั้งไว้ได้ใช้อาศัยพาดพิงด้วย

ภายในเรือนเริ่มขึ้นมากขึ้นเนื่องจากมีพืชเล็ก ๆ ขึ้นคลุมพื้นดิน แม้ที่ซีเมนต์บล็อกซึ่งเรียงตั้งทำเป็นขอบไม้ต้นไม้อสีเขียวซึ่งเป็นชีวิตเล็ก ๆ เกิดขึ้นมากลุมอยู่ทั่ว ๆ ไปช่วยยให้มีชีวิตชีวามากขึ้น และแล้ววันหนึ่งก็เริ่ม

สังเกตเห็นว่า ระหว่างต้นไม้เล็ก ๆ เหล่านั้น มีบางต้นค่อย ๆ ปรากฏเป็นภาพให้เห็นชัดยิ่งขึ้นว่า มีลักษณะเป็นเฟิร์นข้าหลวงหลังลาย ยิ่งทำให้ผู้เขียนสนใจมากขึ้น นอกจากนั้นยังพบต่อไปอีกว่า มีต้นไม้ลักษณะเดียวกันขึ้นอยู่บนผิวเครื่องปลูกตามโคนต้นกล้วยไม้ในกระถางเต็มไปหมด แม้ตามราวไม้หน้าหนึ่งนิ้วสี่เหลี่ยมซึ่งตีไว้ระหว่างหัวเสาเหนือขอบซีเมนต์บล็อกริมต้นเฟิร์นข้าหลวงหลังลายงอกตามธรรมชาติเป็นจุด ๆ อย่างน่าสนใจ

วันหนึ่ง ผู้ชายที่ช่วยผมรดน้ำต้นไม้อยู่ข้าง ๆ ไปถอนเอาต้นเฟิร์นเล็ก ๆ ซึ่งขึ้นอยู่ในกระถางกล้วยไม้แต่ละกระถางออกทิ้ง พอผมเข้าไปเห็นจึงได้ขอร้องว่าต่อไปนี้อย่างไปถอนมัน **ผมเฝ้าศึกษาว่าเฟิร์นต้นเล็ก ๆ - เหล่านี้จะอยู่ร่วมกับกล้วยไม้ได้อย่างไร** ในที่สุดคำตอบก็ค่อย ๆ ชัดเจนมากขึ้นว่า **ไม่เพียงอยู่ร่วมกันได้โดยไม่ทำให้กล้วยไม้เหี่ยวเฉาเท่านั้น แต่ยังสามารถเห็นว่ามันกล้วยไม้ก็สดใสมากขึ้น หากคนไม่เลือกที่รักมักที่ชังโดยเห็นความต้องการไปได้อย่างใดอย่างหนึ่ง** มักมีคนมาถามว่ารักต้นไม้มากที่สุด ผมก็ตอบไปว่า เหมือนกันทุกต้น

อย่างไรก็ตาม **กระถางปลูกกล้วยไม้ซึ่งมีเฟิร์นมาขึ้นเองตามธรรมชาติก็เกือบจกในคานวัดดู** ดังนั้นหลังจากเฟิร์นต้นเล็ก ๆ เติบโตขึ้นก็เริ่มเบียดเสียดเหยียดยัดกันมากยิ่งขึ้น ซึ่งผมคงต้องยอมรับความจริง และค่อย ๆ ประณีตถอนต้นที่ใหญ่กว่าออกมาโดยพยายามไม่ให้ชำรุด เมื่อนำมารวมกันเข้าแล้วปรากฏว่าได้จำนวนไม่น้อย จึงนำมาปลูกลงกระถางขนาดปากกว้างประมาณ 4 นิ้วฟุต วางรวม ๆ กันไว้ใต้ร่มต้นไม้กระถางซึ่งอยู่ที่พื้นและมีขนาดใหญ่กว่า บางส่วนก็นำไปใส่ลวดแขวนและแขวนไว้บนราว

วันหนึ่ง **รศ.สุนทร ปุณโณทก จากสถาบันราชภัฏจะเชิงเทรา ซึ่งเป็นผู้ที่ผมรักและนับถือ** ให้นำเอา **กะลามะพร้าวเจาะรูไว้หลายรู และใกล้ขอบเจาะรูเล็ก ๆ ไว้ 3 รูเพื่อใส่ลวดแขวน** มาให้ผมทดลองใช้ปลูกต้นไม้คนที่ได้ใช้ปลูกเฟิร์นข้าหลวงหลังลายส่วนหนึ่งด้วย

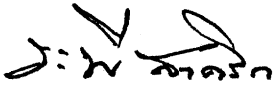
สังเกตเห็นว่า การที่ปลูกเฟิร์นต้นเล็ก ๆ งอกขึ้นมาในกระถางกล้วยไม้ จะพบได้มากในกระถางซึ่งใช้ก้ามมะพร้าวอัดเป็นเครื่องปลูก หลังจากถอนต้นขนาด เชื่องกว่า เพื่อนอกทำให้มันแตกการเบียดเสียดเหยียดยัดกันลงไปได้บ้าง ในที่สุดก็พบว่าหลังจากเวลาผ่านไปมาสักหน่อยก็จะเริ่มเติบโตขึ้นมาเบียดกันอีก และมีต้นเล็ก ๆ งอกใหม่ตามมาด้วย

ที่บ้านผมซึ่งเปิดประตูรับทุกคนที่มาเยี่ยม แม้สื่อทั้งหลายซึ่งมาขอสัมภาษณ์ยังเป็นคนรุ่นหลัง ๆ หากมีความจริงใจโดยที่คุยกันไปสักหน่อยก็น่าจะหยั่งรู้ได้จากการวัดความลุ่มลึกของความคิด และทราบว่ารักต้นไม้จริงก็จะแจกก้นไปปลูก แม้มองที่เฟิร์นข้าหลวงหลังหลายอย่างเดียวกันพบว่า ที่ไหนบ้านมีหลายขนาด อาจลำดับได้ตั้งแต่จากสปอร์ขึ้นมาจากต้นขนาดใหญ่ โดยไม่จำเป็นต้องจับมา เรียงกันให้ปรากฏรูปแบบ หากผสมกลมกลืนกันอยู่อย่างเป็นธรรมชาติ **แต่ไม่ควรลืมนองสิ่งซึ่งเชื่อมโยงถึงกันให้เห็นชัดด้วย** เนื่องจากสิ่งนี้ถือว่าคือหัวใจสำคัญ

อนึ่ง พันธุ์ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วว่าลูกชายผมนำมาจากเมืองฝรั่ง 'จริง ๆ แล้วฝรั่งก็ไปเอามาจากเขตร้อนหาใช่เป็นของท้องถิ่นเมืองฝรั่งอย่างแท้จริงไม่ นอกจากนั้นเท่าที่สังเกต เห็นยังพบว่า ลูกหลานที่ออกมามากขึ้นนั้น มีลักษณะหลากหลาย บ้างก็ใบมนบ้างก็ใบค่อนข้างแหลมและยาว และบ้างก็ใบกว้างหรือใบแคบ และบ้างก็มีริมใบเป็นคลื่นมากน้อยต่างกันด้วย ทำให้มองเห็นภาพความจริงและสรุปได้ว่า **บรรยากาศธรรมชาติภายในเรือนต้นไม้ภายในบ้าน ช่วยให้ชีวิตเรามีการผสมกันและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข** และเราก็มีโอกาสพึ่งพาเขาอย่างเป็นธรรมชาติด้วย

ต้นที่เกิดเองบนคานไม้หน้าหนึ่งคูดหนึ่งนิ้วซึ่งขณะนี้โตที่สุดมีเส้นผ่าศูนย์กลางของรัศมีใบไม่ต่ำกว่า 30 ซม. ยังคงมีสภาพสมบูรณ์สดใสนอยู่บนราวไม้เล็ก ๆ โดยไม่มีใครไปแตะต้อง แต่ก็มีตาและใจจากเจ้าของคอยเฝ้าศึกษาลักษณะอย่างไม่คลาด นอกจากนั้นที่บริเวณลานหน้าอาคารบ้านซึ่งมีชั้นตั้งต้นไม้ไว้กลางแดดเต็มที่ มีกระถางกล้วยไม้หวายขนาดค่อนข้างใหญ่และมีแผ่นไม้ติดอยู่ที่ก้นตั้งอยู่ ปรากฏว่ามีเฟิร์นข้าหลวงหลังลายงอกอยู่ที่แผ่นไม้ด้วย

ผมเฝ้าดูด้วยความสนใจอย่างจริงจังมาโดยตลอด เพราะเรามักเชื่อกันว่า เวิร์นจะต้องปลุกในสภาพก่อน
ข้างร่ม แต่เป็นจุดที่อยู่กลางแจ้ง แดดตรง ๆ รวมก่อนวัน วันหนึ่งมีคนมาหา ก่อนจะกลับไปเห็นก็ตรงรี่
เข้าไปทำท่าจะถอน เพราะอาจคิดเอาเองว่ามันขึ้นเอง เจ้าของบ้านคงไม่สนใจ แต่พอเหลือบเห็นสายตาผม
เข้าก็ชะงัก ขณะนี้เวิร์นต้นนี้เติบโตขึ้นมาจนมีใบยาวข้างละไม่ต่ำกว่า 15 ซม.แล้ว มันสอนให้เราเห็นว่า ชีวิต-
โคก็ตามไม่ว่าเกิดขึ้นที่ไหนและเกิดขึ้นท่ามกลางสภาพอย่างไร อย่าได้ไปคิดดูถูก หากให้อิสระพย้อมช่วยให้ชีวิต
นั้นสามารถอยู่รอดได้ ยิ่งเป็นคนที่ช่วย น่าจะช่วยให้เติบโตยิ่งขึ้นด้วยหยิ่งรู้ถึงคุณค่าของตนเองอย่างแท้จริง.

จ. พ. ลาดรัก

11 สิงหาคม 2540